

Bilens betydning – Danmark set gennem en bilrude

Publiceret 18/06/2021 i [Bøger/Kulturhistorie](#) af [David Kyng](#)
Print

ANMELDELSE//BØGER – Bilen er ikke bare et transportmiddel. Bilens sejrsgang gennem de sidste næsten 150 år har også haft enorm betydning for vores opfattelse af landskabet, for opbygningen af vores byer og placeringen af arbejdspladser, for familien, forholdet mellem kønnene og de sociale hierarkier, for vores længsler og drømme og meget mere. Alt dette kan man læse om i Martin Zerlangs nye bog *Danmark set gennem en bilrude*.

Martin Zerlang er professor i litteraturvidenskab, men han hører til den slags litteratur, der ikke er bange for at bruge litteraturen til at fortælle brede kultur- og mentalitetshistorier. Han har bl.a. arbejdet med byer og byrum, og han også udgivet en bog om *Danmark set gennem et cykelhjul*, (som jeg dog ikke har læst).

Hans fortælling om *Danmark set gennem en bilrude* er opdelt i 8, kronologisk fremadskridende kapitler. Bogen er i coffee table-format, og fyldt med flotte illustrationer.

Bilentusiaster og bilhadere

I den første periode (1880-1920) kommer bilen til verden og herunder også til Danmark. Danske opfindere var blandt de første, der konstruerede selvkørende automobiler. I starten var bilen legetøj for en eventyrlysten overklasse. Den fik hurtigt både entusiastiske tilhængere og indædte modstandere.

For nogle af de første bilentusiaster var en del af glæden ved bilkørslen den skræk, man kunne indgyde i de tilbagestående bønder

Blandt tilhængerne fandt man bl.a. Henrik Cavling, Storm P. og Johannes V. Jensen. Senere meldte en række kulturradikale koryfæer som PH og Klaus Rifbjerg sig også som bilentusiaster. Først da Erhard Jacobsen dannede Centrum-Demokraterne i 1973 og slog sig op som bilisternes forsvarer, blev bilismen entydigt forbundet med småborgerlighed.

For nogle af de første bilentusiaster var en del af glæden ved bilkørslen den skræk, man kunne indgyde i de tilbagestående bønder. En repræsentant for de sidste, venstremanden J. H. Jensen, blev herostratisk berømt for at foreslå en lov om, at der foran hver bil skulle gå en mand, der skulle advare de øvrige trafikanter.

DER VAR INGEN KVINDELIGE MEDLEMMER AF HVERKEN DANSK AUTOMOBIL KLUB ELLER INDUSTRIFORENINGEN SOM I 1902 ARRANGEREDE DEN FØRSTE BILUDSTILLING. MEN DEN KVINDELIGE CHAUFFØR VAR ET GODT TRÆKPLASTER I DENNE ART NOUVEAU-INSPIREREDE PLAKAT AF CARSTEN RAVN FRA 1902.

Fra starten blev bilen dyrket som et æstetisk objekt. Oprindeligt fremstod bilen som en hestevogn uden heste, men hurtigt fandt den sit eget udtryk. I 1902 kunne man for første gang beundre de nye modeller på en stor udstilling i København. Senere blev Forum i København ramme om store, årlige udstillinger til glæde for et stort massepublikum, og i 2006 blev racerbiler udstillet som kunst på Aros i Aarhus. *Danmark set gennem en bilrude* rummer en række smukke plakater fra forskellige biludstillinger.

Biler til folket

I mellemkrigstiden kom masseproduktionen af biler til Danmark. Ford og General Motors anlagde store samlefabrikker i Københavns Sydhavn, som gjorde Danmark førende i europæisk bilproduktion.

Besættelsestidens restriktioner satte midlertidigt en stopper for bilismens fremmarch. Adgang til benzin kunne tolkes som udtryk for suspekter forbindelser til tyskerne. Under højkonjunkturen fra slutningen af 1950'erne til 1973 blev bilismen for alvor demokratiseret. Festen kunne for alvor gå i gang, da de sidste restriktioner på bilimport blev ophævet i 1957. Antallet af biler voksede fra under 400.000 i 1960 til næsten 1.500.000 i 1975.

Bilen har altid haft status som et kønnet objekt. Hvor cyklen fra starten gav kvinderne større udfoldelsesmuligheder og bevægelsesfrihed, var det nærmest modsat med bilen

Bilens udbredelse gav nye muligheder for udfoldelse i fritiden bl.a. med campingkulturens fremvækst. De negative sider af bilismens indflydelse på familielivet blev spiddet i en revyviser fra 1965 fremført af Marguerite Viby: *Før vi fik bil*.

PICNIC I VEJKANTEN 1951. BILEN GAV MULIGHED FOR AT BEVÆGE SIG UD I LANDSKABET PÅ EN NY MÅDE. MEN FROKOSTEN SKULLE HELST INDTAGES IKKE FOR LANGT VÆK FRA BILEN. FOTO: WALTER MAANSSON (RITZAU/SCANPIX).

Kritikken af bilismen er taget til i styrke de senere år, men der er stadig ikke nogen, der for alvor tør anfægte bilens herredømme over vores mentale og sociale landskaber. Da Thorning-Schmidt-regeringen forsøgte at realisere valgløftet om at lægge en betalingsring om København, fusede det ud i ingenting. Vi venter stadig på, at der kommer en god løsning i morgen.

Biler og køn

Bilen har altid haft status som et kønnet objekt. Hvor cyklen fra starten gav kvinderne større udfoldelsesmuligheder og bevægelsesfrihed, var det nærmest modsat med bilen. Bilen symboliserede mandighed, magt og herredømme. På biludstillingerne blev kvinder mest brugt som blikfang på køleren, og kvinder, der ønskede selv at placere sig i førersædet, blev ofte udsat for latterliggørelse.

Det amerikanske dollargrin repræsenterede de vulgære sider af den (i dansk/europæisk optik) sjælløse amerikanske modernitet

Det gælder også i den ellers kvindebevidste Lise Nørgaards *Med mor bag rattet* (1959). Senest gør Stine Pilgaard grin med sit alterego, fortælleren i den prisbelønnede *Meter i sekundet*, og hendes endeløse forsøg på at erhverve et kørekort.

Dog er der også eksempler på at kvinder tager fuld kontrol over bilen, f.eks. med udgivelser som Sanne Nyland Christensens *Kvinde kend din bil* (2009). Det samme gælder i roadmovies som *Thelma and Louise* (1991), og den danske pendant *Charlot og Charlotte* (1996).

Bilen som social markør

I sociologen Henrik Dahls *Hvis din nabo var en bil* (1997) blev forskellige bilmærker brugt til at afkode subtile sociale betydninger. (Det var før han udviklede sig til en vrissen gammel mand, der repræsenterer et obskurt politisk parti i folketinget).

Selv har jeg meget lidt fornemmelse for forskelle på biler. Som regel bemærker jeg ikke stort mere end farve og antal hjul, men det er fascinerende at lade sig føre gennem bilismens sociale grammatik – som det også sker i *Danmark set gennem en bilrude*.

Zerlangs blik har fokus på, hvad man kan se ud af bilruden i Danmark. Enkelte gange tager han os med danske iagttagere til andre lande – ikke mindst USA. Også hvad angår bilkulturen blev USA betragtet med en skrækblandet fascination. Det amerikanske dollargrin repræsenterede de vulgære sider af den (i dansk/europæisk optik) sjælløse amerikanske modernitet.

F.eks. danner bilen hos os ikke i samme bogstavelige forstand rum for ungdommens seksuelle erfaringsdannelse

Alligevel kan man nogle gange godt savne et skarpere blik for, at forskellen på dansk og amerikansk bilkultur ikke blot er udtryk for en simpel usamtidighed.

Den skandinaviske velfærdsmodels planlægningsiver og det høje afgiftsniveau har til en vis grad lagt bånd bilens mulighed for at forme vores fysiske og mentale landskaber. En forskel er også bilens betydning for ungdommens frigørelsesbestræbelser. F.eks. danner

bilen hos os ikke i samme bogstavelige forstand rum for ungdommens seksuelle erfaringsdannelse.

Danmark set gennem en bilrude bygger på en imponerende mængde af materiale – bl.a. avisartikler, erindringer, skønlitteratur og film. I alt gennemgås ca. 40 romaner og ligeså mange spillefilm. Ofte har behandlingen af materialet mere karakter af genfortælling af en handling, hvor bilen spiller en større eller mindre rolle, end af analyse.

Et mindre antal værker, som blev analyseret mere i dybden, havde nok været en fordel. Vi suser gennem et landskab, hvor bilen har sat sit tydelige mærke, men der er ikke rigtigt tid til at standse op og dvæle ved noget. En dybere teoretisk refleksion er der heller ikke tale om.

Der er en smuk bog Gads Forlag har udgivet, men måske egner *Danmark set gennem en bilrude* sig bedre til at bladre i end til at blive læst fra den ene ende til den anden.

[LÆS FLERE INDLÆG AF DAVID KYNG HER](#)

Martin Zerlang: *Danmark set gennem en bilrude*, [Gads Forlag 2021](#). 272 sider. 399,95 kr.

Foto: Søren Ryge/Jens Dresling, Ritzau/Scanpix